

проходження навчальної практики, до структури ВНЗ, організація дослідницьких лабораторій тощо);

– налагодження зв'язків „теорія – практика” шляхом навчання в педагогічних майстернях, школах, лабораторіях. Можливі види діяльності: метод проектів, практична педагогічна діяльність із наступним теоретичним аналізом, студентська дослідницька діяльність;

– педагогічна сенсибілізація (інтуїція) та розвиток соціальної активності. Студентів необхідно знайомити з різноманітними педагогічними парадигмами та їх практичним застосуванням при конкретних педагогічних діях, що сприяє розвитку педагогічної відповідальності;

– надання можливості становлення особистості та заохочення розвитку власної педагогічної концепції;

– педагогічна саморефлексія і теоретичне обґрунтування діяльності. Учитель повинен уміти суворо контролювати свої дії, принаймні на уроці;

– демократизація навчального процесу та її апробація в повсякденній практиці. Спільна участь у прийнятті рішень, активність студентів у заходах та взаємна відповідальність за процес навчання передбачає демократизацію у виборі змісту методів навчання;

– розвиток креативності, здатності до інновацій. Експерти визнають пріоритетність застосування тренінгів для виявлення творчих схильностей студентів у навчальному процесі, беручи до уваги науково-пізнавальні, психологічні і педагогічні засади креативності;

– міжнародні аспекти і європеїзація освіти на практиці: академічні обміни, вивчення окремих курсів в інших країнах, пошук вакансій у школах всієї Європи; взаємне визнання систем педагогічної освіти для визначення спільних елементів у навчальних планах та узгодження міжнародних програм.

Спираючись на дослідження німецьких учених, можемо стверджувати, що критика стосовно відсутності зв'язку між першою (теоретичною) та другою (практичною) фазами в педагогічній освіті є достатньо справедливою. Оскільки у навчанні не вистачає компонентів, що відносяться до шкільних реалій, студенти-стажисти відчувають труднощі під час проходження практики. Незначна кількість занять практичного характеру не в змозі сприяти безпроблемному переходу до практичної діяльності у школі. Можемо зробити висновок: для перспективного розвитку є дуже важливим є питання гнучкої системи педагогічної освіти, чого можна досягти лише в інтеграційній системі навчання. Освіта повинна бути організована таким чином, щоб ті, хто навчається, могли формувати свій власний досвід на основі теорії; вони повинні заохочуватися до вироблення власної концепції навчання і головне, бути до цього здатними.

Література

1. Махиня Н. В. Педагогічна освіта у Німеччині: історія та сучасність (методичні рекомендації для студентів, магістрантів, викладачів вищих навчальних закладів) / Наталія Володимирівна Махиня. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 64 с.
2. Fried L. Zwischen Wissenschaft und Berufspraxis / L. Fried // Brennpunkt : Lehrerbildung. – Opladen, Leske + Budrich, 1997. – 411 S.
3. Mehnert H. Warum muss die Lehrerausbildung an der Universitat stattfinden? / H. Mehnert, U. Wyszkon // Lehrerausbildung. – Opladen: Leske + Budrich. – 1997. – 411 S.
4. Struck P. Neue Lehrer braucht das Land / P. Struck. – Darmstadt, 1994. – 356 S.

УДК 378.048.2

Балабанова К. Є.

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто основні комунікативні терміни, описано базові складові комунікативної компетенції – мовна, предметна і прагматична компетенції, зазначено основні комунікативні вміння і навички. Ключові слова: мова, мовлення, комунікація, компетенція, комунікативна компетенція.

Балабанова К. Е. Основные характеристики коммуникативной компетенции будущего специалиста. В статье рассмотрены основные коммуникативные термины, описаны базовые составляющие коммуникативной компетенции – языковая, предметная и прагматическая компетенции, отмечены основные коммуникативные навыки. Ключевые слова: язык, речь, коммуникация, компетенция, коммуникативная компетенция.

Balabanova K. E. Basic descriptions of communicative competence of future specialist. Basic communicative terms are considered in the article, the base constituents of communicative competence are described as linguistic, subject and pragmatic competences, basic communicative skills are marked. Key words: language, speech, communication, competence, communicative competence.

Сучасна мовна освіта України зорієнтована на формування національно мовної особистості, здатної вільно і доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, створювати необхідні умови для обміну інформацією. Дисципліни мовного циклу займають особливе місце в навчальному процесі, а українська мова є інструментом прилучення до духовних скарбів рідного народу і на сучасному історичному етапі стає основною мовою комунікації в науці. Вивчення сучасної української мови, ділового українського мовлення, фахової мови створює для студентів вищої школи унікальні можливості: здобути вправний засіб орієнтування у сферах офіційно-ділового писемного та усного спілкування, збагнути особливості мовної стилістики, специфіку використання різних мовних одиниць залежно від сфери та мети вживання.

Необхідна умова формування соціально активної особистості – оволодіння мовою і мовленням. Мовлення є не лише засобом спілкування, але й засобом мислення, носієм свідомості, пам'яті, інформації, засобом управління своєю поведінкою. Володіння мовою як засобом спілкування складається з багатьох компонентів, які взаємопов'язані між собою, доповнюють один одного та взаємодіють у процесі комунікації.

Комунікація (від лат. *communicare*, від англ. *communication*) – це спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвістичних засобів з метою передавання інформації [2, с. 329]. За визначенням С. Єрмоленко, комунікація – це спілкування, повідомлення, передавання інформації, думок, почуттів, волевиявлень людини мовними засобами [10, с. 79].

На основі знань інтуїтивних та усвідомлюваних правил з'єднання одиниць мови та їх значень носії мови можуть розуміти і правильно будувати значну кількість речень. З точки зору соціокультурних норм поведінки мовці породжують мовленнєві дії для досягнення задуманих цілей та сприймають інтенції, що містяться у висловленнях співрозмовників. Творчо застосовуються стратегії спілкування у разі труднощів, що можуть виникати при спілкуванні, наприклад, компенсують відсутні значення. Можна зробити висновок, що володіння мовою – це динамічні, творчі й індивідуально специфічні здібності людини (у відповідності до соціальних та культурних норм суспільства) користуватися комунікативним інвентарем мовних засобів, що є у її пам'яті, для сприйняття та побудови в усній чи писемній формі програм мовленнєвої поведінки у вигляді висловлень та дискурсів. Ці здібності бути учасником мовленнєвої діяльності етнолінгвіст Д. Хаймс уперше назвав *комунікативною компетенцією* [5]. Комунікативно компетентною особистість не народжується, вона нею стає у процесі навчання (мови та мовлення) і виховання, яке повинне здійснюватися систематично і послідовно упродовж усього життя. *Компетенція* (лат. *competentia*, від *competo* – взаємно прагну, відповідаю) – добра обізнаність із чим-небудь; «компетентний» – який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий [12].

У вітчизняну лінгводидактику термін «комунікативна компетенція» був уведений М. М. Вятютневим. За його визначенням, *комунікативна компетенція* – це здатність людини спілкуватися в трудовій або навчальній діяльності, задовольняючи свої інтелектуальні потреби [4, с. 80]. Вчений започаткував новий етап у розумінні даного терміна, він запропонував розглядати комунікативну компетенцію як методично, психологічно й лінгвістично узгоджену єдність усіх компонентів, що утворюють ситуації спілкування, тобто він об'єднав у змісті поняття соціальні і комунікативні ролі, загальні та тематично специфічні поняття, місце і час спілкування, фонетичний, граматичний і лексичний мінімуми.

Комунікативна компетенція – це вміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку, яка відповідає нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретній культурі; вміння учасників спілкування володіти комунікативними стратегіями, правилами спілкування [1, с. 228]. Комунікативній компетенції присвячено цілий ряд досліджень (Ф. С. Бацевич, В. І. Васальський, М. М. Вятютнев, Д. І. Ізаренков, В. Г. Костомаров, В. В. Красних, С. Омельчук, В. В. Сафонова та інш.), але сьогодні немає єдиного визначення комунікативної компетенції ні в зарубіжній, ні у вітчизняній науці. Комунікативна компетенція розглядається вченими як складне утворення, багатогранне поняття, яке поєднує різні складові компоненти – предметну, соціолінгвістичну, соціокультурну, мовну, стратегічну компетенції та інш.

Найбільш точно поняття «комунікативна компетенція» було розкрито Д. І. Ізаренковим, який дійшов висновку, що обсяг поняття не обмежується двома видами мовленнєвої діяльності особистості (слухання і говоріння), а й уможливує існування чотирьох типів мовленнєвої компетенції, що співвідносяться з основними видами мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо) [6]. Вчений вважає базовими складовими комунікативної компетенції мовну, предметну і прагматичну компетенції.

Мовна компетенція (лінгвістична або нормативно-мовна) – обізнаність з мовою: мовними одиницями, їх виражальними можливостями, тобто знання мови; володіння мовними вміннями й навичками. Вона базується на знанні одиниць мови всіх рівнів (фонетичного, лексичного, словотворчого, морфологічного, синтаксичного), які використовуються як будівельний матеріал для породження та розпізнавання висловлювань, а також правил оперування ними. Студенти, засвоюючи мовну систему, формують мовленнєві вміння і навички, набувають мовної і мовленнєвої компетенції. Мовленнєва підготовка майбутнього спеціаліста включає в себе ще і поняття *мовленнєвої компетенції* – вміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування, тобто володіння мовленнєвими вміннями і навичками. Вона сьогодні є однією з основних характеристик особистості, одним із найважливіших виявів її цілісності.

Прагматична компетенція виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення (опису, роздуму, розповіді). Отже, створюючи граматичні структури в процесі спілкування, студенти мають навчитися не просто обмінюватися інформацією, а, використовуючи граматичні засоби, реалізувати свої комунікативні наміри, впливаючи на партнерів тією чи іншою мірою. Аналогічно при сприйманні мовлення студенти мають розпізнавати мовленнєві наміри інших комунікантів і реагувати на них відповідно.

Предметна компетенція – це вміння відтворювати в свідомості картину світу (предмети, явища і взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою). Це складна система різнорідних концептів, що включають також і компоненти прагматичного і мовного рівня. Д. І. Ізаренков підкреслює: «предметна компетенція як компонент комунікативної компетенції представляє змістовний, денотативний план висловів, фрагменти навколишнього світу через знання людини про цей світ» [6].

Усі існуючі та можливі комунікативні компетенції мають рівний статус, оскільки кожна з них повною мірою задовольняє інтелектуальні (концептуальні) потреби її власника. Тому володіння мовою слід оцінювати з точки зору рівня сформованості відповідної комунікативної компетенції. Ефективно спілкуватися людині в усній і писемній формах дозволяють необхідні комунікативні знання, вміння і навички, які формуються на ґрунтовній теоретичній і практичній підготовленості, виробляються як автоматизовані усвідомлені дії. Формування комунікативних умінь починається з засвоєння формул мовленнєвого етикету, призначених для обслуговування найрізноманітніших мовленнєвих ситуацій: вітання, знайомства, вибачення, подяки, прохання, привернення уваги, згоди, відмови, заборони, побажання, телефонної розмови тощо. Проте знання мовленнєвих штампів для забезпечення комунікації в конкретній ситуації ще не свідчить про сформоване вміння [7].

Зазначимо основні мовленнєво-комунікативні вміння і навички, які забезпечують компетентність: вміння правильно визначати тему висловлювання та чітко дотримуватися її

меж; будувати висловлювання відповідно до його мети; будувати висловлювання логічно й послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами; використовувати найбільш вагомні факти й докази для розкриття теми та основної думки; робити необхідні узагальнення і висновки; вибирати тип і стиль мовлення залежно від мети і ситуації спілкування; використовувати різноманітні мовні засоби відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; удосконалювати висловлювання (коректувати усне й редагувати писемне мовлення) [9, с. 72]. Формуватися такі знання, вміння і навички можуть тільки в організованому (системному) навчанні, коли практичне засвоєння мови відбуватиметься безпосередньо в процесі реальної чи модельованої діяльності з метою оволодіння комунікативними вміннями і навичками.

Отже, одне з найважливіших завдань вищої школи полягає в підготовці випускників до ефективного мовленнєвого спілкування: готовності до розуміння мовлення інших, здатності до власної мовленнєвої творчості, що відповідає компетенції мовної особистості. Вчені доводять, що людина виявляє себе як особистість, як носій неповторних когнітивних, психічних і соціальних якостей лише у спілкуванні, тобто у комунікативній взаємодії.

Література

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2006. – 248 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.
4. Вятютнев М. Н. Теория учебника русского языка как иностранного / Вятютнев М. Н. – М.: Русский язык, 1984. – 144 с.
5. Дроздова І. П. Навчання писемної мови студентів вищих технічних навчальних закладів східного регіону України з урахуванням їх комунікативних потреб / І. П. Дроздова– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bdpu.org/scientific_published/pedagogics
6. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – №4. – 1990. – С. 54-60.
7. Міненко Л. М. Проблема розвитку комунікативної компетенції студентів – майбутніх спеціалістів школи / Л. М. Міненко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/604/1/04mlmssh.pdf>
8. Новий тлумачний словник української мови. – У 4-х т. – К.: „Аконіт”. – II том. – 1999. – 305 с.
9. Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. М. Пентилюк. – К., 2003.
10. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2009

УДК 378

Бойко А. І.

СОЦІАЛЬНІ ВИМОГИ ДО РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Розвиток освіти відповідає потребам суспільства і виконує адаптаційну функцію щодо швидкоплинних соціальних умов. Трансформація освіти обумовлена економічними, світоглядними, політичними факторами. При реформуванні української освіти повинен бути врахований світовий досвід формування освітніх систем. Ключові слова: особистість, цінності, система освіти, економіка освіти, ринкові трансформації.

Бойко А. І. Социальные требования к реформированию образования. Развитие образования отвечает требованиям и потребностям общества и выполняет адаптивную функцию по отношению к быстроизменяющимся социальным условиям. Трансформация образования обусловлена экономическими, мировоззренческими, политическими факторами. При реформировании украинской системы образования необходимо учитывать мировой опыт формирования образовательных систем. Ключевые слова: личность, ценности, система образования, экономика образования, рыночные трансформации.